

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

Szilveszter Lajosné, az egykor csábos Nina, most 50 év körül van, de még mindig szeret feltűnést kelteni. Nem ugyan külső megjelenésével, de neve által. Hiúságának hizeleg, ha jótékonycélú előadások után a „felülfizetők“ között olvashatja nevét a lapokban, mint legtöbbet adakozót. Vagy pedig Thalia vándor papjai és papnői — kiknek templomát buzgón látogatja — zengnek dicsériadát a vendégszerető úrnőről, kinek asztalánál gyakran részesülnek finom étkekben és kitünő italokban.

Vajjon a jólétben, pompában uszó Szilveszternének jut-e néha eszébe Margit? Lelke nem telik-e el olykor önváddal azért, hogy hiúsága által egykori barátnőjének tönkretette élete boldogságát!? Gondol-e most arra, hogy míg ő e szent estét boldog családi körben tölti, addig a szegény leány egyedül van szegényes szobácskájában, fájó emlékei fölött, bús gondolatokba mélyedve.

* * *

Szeretnék a szegény Margitnak költői igazságszolgáltatást nyújtani szenvedéseiért! De ő, az 50 éves leány, kinek szerető szülei a földben pihennek, kinek küzdenie kell a létfenntartásért s kihez nem közelít szeretettel senki, sem rokon, sem barát, e földön már nem fog örömben részesülni, nem fog kárpótlást találni elvesztett boldogságáért! De a Jézus, az Isten fia, ki istállóban született és szenvedésteljes földi életével példát adott a béketűrésre, nem e rövid élet muló örömeivel, boldogságával kárpótolja azokat, kik békével viselik a szenvedéseket, hanem a túlvilágon, az örök hazában, az ő fénykörében készített számukra helyet, hol igaz öröm, égi szent béke és örökkön tartó boldogság van!



A szamosújvári piaczi nagytemplom.

1. Fejezet. Az első három örmény templom.

Nagynevű püspökünk az alatt, míg városunk épült, szintén épített magának lakóházat és kápolnát. Az az emeletes épület volt a püspöknek háza, melyet 1893-ban

az egyházmegye bontatott le, hogy helyén kántori, sekrestyési . . . új lakást építsen; a kápolna pedig, mit a nép templomnak nevezett, a főpiacz közelében a czinteremben Novák Károly boltja mögött közvetlenül terült el. Erről a templomról az „Örmény protocollum“ több helyütt tesz említést. Így 1715. febr. 21-én ezen „templom pénzéről“ tesz szót a jegyzőkönyv („zsámin észtágé.“ L. Örmény prot. I. köt. 11 l.)*)

A nép a vár (erőd = fortalicium) mellett volt templomot használt. Valószínű, hogy ez a Rákóczy-féle fölkelés alatt elpusztult Gerla falu temploma volt, mely — mint látszik — ott terült el, hol most temetők fekszik. Ezt a templomot időnként javígtatták is az örmények: „Kiadtunk a templomhoz szükséges deszkára“ *սովորական աստիճանով*: dévinch zsámin dáchtégi. Örm. prot. I. köt. LVI. l. 1716). Ezt a deszkát a „templom padozatára“ használták *ժամիր փոսիկ սովոր*: zsámin podit ánelé. Örmény prot. I. köt. LXVI. l. 1716 év).

1723-ban befejezik a „Salamon-templom“-ot: ez lesz a plebániái templom, a vár mellett levő templom pedig elhagyott állapotban marad („desolatum templum“). Mikor hozzákezdenek a piaczi nagy-templom építéséhez, lebontják a püspöki kápolnát (mert a helyre szükség volt) és a vár mellett még fennállott, de már roskadozó templomot is . . .

2. Fejezet. A mi „örökös monumentumunk.“

„A törvény szigora nem elég, hogy megtartsa az embert a jóban — mondja egy kitünő író. — Sőt a lelkiismeret sem elég, hogy megtartsuk a tizparancsolatot: hanem az élő istenfélelem szükséges az emberiségnek . . . De a vallásnak hatása az emberekre csak úgy lehet, ha át is érzik és gyakorolják. Ezért művelt és nem művelt férfiaknak és nőknek, öregeknek és ifjaknak egyaránt szükséges a vallásoktatás folytonossága. Nagyoknál ez nem

*) Az, mit eddig „Szamosújvár város monográfiájá“-ból az „Armenia“-ban közöltünk, csak mutatóvány volt; még közre adunk itt néhány mutatóvány-czikket. Különben az egész illusztrált önálló munka két nagy kötetben a nyár folyamán jelenik meg. Szerk.

történhetik az iskolában, hanem csakis a templomokban. A szertartásnak, éneknek, prédikáczióknak célja közvetlen érzést kelteni az emberben Istenhez lelkiépülésre, vigasztalásra és erkölcsi életre. A mire magától az egyes ember nehezen képes fölemelkedni, könnyebben elérhető a gyülekezetben; mert itt kifejlődik a tömeghatás. Ezért kellene a templomok. Mióta a világ áll, mindig a templomok voltak a népek örök monumentumai.“

Midőn apáink 1748-ban hozzákezdtek a piaczi nagytemplom építéséhez, ilyen „örökös monumentumot“ akartak állítani. És Isten meg is segítette őket!

Még 1730-ban határozták el, hogy a „vár mellett fekvő fa-, roskadozó, elhagyott templom helyett kő-templomot“ építenek: „Nos Judex Primarius, Caeterique Jurati Senatores ac ordinarius juratus notarius ut et universa Privilegiati Oppidi Armenopolis communitas, Tenore praesentium damus pro memoria significantes quibus expedit Universis, quod quandoquidem gratiose obtento Szamosújváriensi Dominio, Loca quoque huic oppido circumadjacentia et fundi ut et aedificia super iis qualitercunque exstructa ad Jurisdictionem nostrum devenerint, nosque in loco nobis jurisdictionato, pro ligneo ruinato et desolato templo, hujati fortalicio adsito, lapideum exstrui facere constituerimus.“ (Vár. lev. 1730 évi jegyzőkönyv) De istenes célukhoz csak tizennyolc év múlva kezdtek hozzá . . .

1775-ig a város 70.000 (hetvenezer) frtot költött az új templomra. Az örmény püspöki asztalra tett 12 000 frtnak 5 $\frac{1}{6}$ -os kamatjából (600 frt) kapott Theodorovics Mihály — a fejedelem intézkedése következtében — 1766-ig évenként 500 frtot, a megmaradt 100 frtot pedig a templom kapta; de Theodorovics halála után az évi 600 frt kamat mind a templomra fordított. ¹⁾ 1771—1775-ben nem dolgoztak a templomon „propter defectum partim pallirii, partim materialium.“

¹⁾ Ö Felségsége, Mária Terezia megengedi, hogy az örmény püspöki asztalra rendelt 12.000 frtnak kamatja a templom építésére fordíttassék: „Thesaurarius R. significat Suam M. Sac. Clementer decrevisse, ut interusurium summae capitalis ¹² m. in aedific. Ecclesiae Parochialis convertatur.“ (Vár. lev. 1776—64 sz.).

3. Fejezet. Külső segély a nagytemplom számára.

„Basilikánk“ roppant kiadásait a bőkezű város, a helybeli gondos örmény kath. egyház és a buzgó hivek adományából fedezték. Más külső egyetlen egy krajczárral sem járult költséges templomunk felépítéséhez; csak egyedül felejtethlen emlékü nagy királynőnk: Mária Terezia volt az, ki azt a díjt (6066 frt 30 kr.), mit a Csiki, Lengyel és Kövér család fizetett a nemes-levelért, templomunknak adta. („Quandoquidem piissimae memoriae Imperatrix ac Apostolica Regina Taxas ab Armenicis familiis Csiki, Lengyel et Kövér pro nobilitate obtenta persolvendas a insimul 6066 fl. et 30 xros efficientes in sublevamen ibidem exstrui caeptae Ecclesiae destinasset, persolutisve iisdem Taxis camera Caesareo-Regia Aulica in complementum Altimae Instructionis praememoratae summam ex hujate Caesareo-Regiae Camerae Officio solutorio exsolvendam disposuisset; Dnis hanc Suae Majestatis Sacratissimae Resolutionem, ac Caesareo-Regiae Camerae Aulicae dispositionem intimari ea cum ordinatione, ut ad perceptionem hujus applacitatae summae aliquem denominent, eundemque invient ad officium solutorium, cui sub hodierno jam commissum est, ut Dnum Vertr. litteris plenipotentia libus semet legitimaturo eandem summam erga quietantiam exsolvat. Datum e Caesareo-Regio Thesauratus Consilio. Cibinii 3 apr. 1781. Ba. Legelman.“)

4. Fejezet. A plebániái nagytemplom tornya.

A lelkiismeretlen kőműves gyöngé alapra rakta le monumentális templomunk tornyát. A főkormányzó Szebenből 1780. febr. 8-án leír a városnak, hogy — miután Belső-Szolnokmegyéből kapott értesülése szerint az új templom tornya omlófélben van; tiltsa el a hiveket a templom látogatásától, vizsgálta meg egy bizottság által, azután peccéltesse le az ajtókat . . . és a míg az épületet ki nem javítják, a templom lepecsételve maradjon. („Populum a frequentatione Templi prohibeat, duos e gremio sui [Belső-Szolnokmegye; mert ez tett jelentést] exmittat commissarios, qui assumto secum geometra Mráz duobusque in

arte peritis palliis disinteressatis, turrim oculari inspectione contemplantur; templum fores obsigilent et id obsigilatum manebit, quoad aedificium correctum fuerit“). A megye alispánját Szent-Páli-t és Szacsyay Ádámot küldötte ki a bizottságba, mely — Mráz mérnök mellé még két érdektelen pallért vett fel. Ezek febr. 14-én hétfőn reggel átjöttek Szamosújvárra, hogy a helybeli bizottsági tagokkal együtt 10 órakor felmenjenek a toronyba. Elütötte a tized és a bizottság elnöke: főbiránk még alszik. Felköltik, de a míg elkészül, a torony — ledől. (L. „Szamosújvár, a magyar-örmény metropolisz“ 54 lap. Itt „az Isteni Gondviselés“ czimű fejezetben az „1801. máj. 4.“ keletet ki kell igazítani „1780. febr. 14-re.).

1783. febr. 22-én tartott vegyes-ülés a Mária Terezia által kegyesen adományozott 6066 frt és 80 krt átadja a plebánosnak, hogy azt a nagytemplom építésére fordítsa. (Örm. prot. III. köt, 450 l.).

Überlacher Antal ács készíttette a templom fedelét; a ledölt tornyot — újra építtette Bringer János kőműves; a torony építése 2763 frt. és 27 krba került a városnak 1782-ben . . .

5. Fejezet. Korbuly Kelemen jelentése.

Városunkban van 1786-ban két örmény kath. templom és a város déli végén elterülő temetőben egy kápolna, továbbá egy épülőfélben levő róm. kath. templom és a gör. katolikusok kandiai temploma. Összesen négy templom és egy kápolna. Ezekről Korbuly Kelemen örmény kath. segédlelkész a kormányzékhez felküldött jelentésében ezeket mondja: „In hoc oppido Armenopolitano existunt tres Ecclesiae, quarum prima Parochialis in honorem SS. Trinitatis erecta est; altera honori B. M. V. Annuntiatæ dedicata („Salamon“-templom), in qua parochiales functiones magna ex parte peragi solent, cum praefatae Parochialis Ecclesiae aedificium ad perfectionem necdum sit deductum; tertia demum (cujus sanctuarium duntaxat paratum conspicitur) est Patrum Franciscanorum in honorem S. Petri de Alcantara dicata. Praeterea in coemeterio ad extremitatem oppidi hujus versus meridiem sito extat publica Capella (a mostani árvaintézet kápol-

nája helyén állott) in honorem B. M. V. dicata, in qua quandoque SS. Missae Sacrificium celebrantur. Porro tam haec Capella, quam praememoratae Ecclesiae ad dioecesis Transilvaniae pertinent. Locus, in quo haec Parochia existit, vocatur Armenopolis vulgo Szamosújvár. Loca Filialia ad hanc Parochiam pertinentia nulla reperiuntur.“

„Ezen parochiát egy örmény szertartású plebános és hat segédlelkész látja el, kik a „stolaris“ jövedelmekből részt kapnak; ezeken kívül még kilencz örmény szertartású pap tartozik ehhez a parochiához, kik közül négy itt tartozkodik, három a királyi gymnasiumok „humániorá“ osztályaiban tanárkodik (in Regiis Gymnasiis Classium humaniorum Professores agunt), egy a krimiai örményekhez hitterjesztőnek küldetett (Duha Kristóf in „Russia minori Catharino Slaviae“), végre a kilencedik Alvinczen a bulgárita atyák zárdájában, mint „deficiens“ éldegél (Sárga Joachim).

„A Szt-Ferenczrendiek helybeli monostorában (monasterium ord. min. S. P. Francisci strict. obs.) van egy zárdafőnök, kilencz atya és két „frater“ (laici fratres). Ez a monostor az erdélyi egyházmegyéhez tartozik.“ (Veritatem, sinceritatem ac Fidelitatem hujus fassionis in absentia R. Dni Archi-Dianoni ac Parochi hujatis Joannis Jakobffi proprii nominis subscriptione atque usualis sigilli mei appensione confirmo. Datum Armenopoli die 17 mensis jun. 1786. Clemens Korbuly, Parochiae Armenopol. capellanus curatus.“)

6. Fejezet. A nagytemplomot más veszély éri.

1788-ban becsapott a menykő a nagytemplom fedelére: elégett. Az új fedélzet, mely Hoffmán terve szerint készült el, 14,252 frt 30 krba került. (Vár. lev. 1788. év 184 és 186. sz.).

1788—286 sz. alatt kelt kormányzékai rendelet nagytemplomunkat „Kathedral-Kirche“-nek (székes-egyház) nevezi. (Vár. lev. 1788—286. sz.).

Thalinger mérnök (=geometra, földmérő) és Überlacher ács ide jönnek, megméri a nagytemplomot, elkészí-

tik az építés folytatása szükségelte költségeloirányzatot és az ahhoz tartozó rajzokat. Uti költségüket (23 frt 57 kr.) a város fizeti. (Vár. lev. 1790—84. sz.).

„A szamosujvári főtemplomnak tellyes megépítése iránt tett tudosítása a királyi Építő-Igazgatásnak, az ahoz tartozó több iratokkal együtt kiadatik kegyelmeteknek oly utasítással, hogy az Thallinger és Überlacher építőmesterektől felvett módgya az említett templom helyreállításának, a többek felett helyben hagyatott; kötelességek lészen tehát kegyelmeteknek az épületnek végbevitel után az egész arra költendő summáról, nevezetesen az ő Felségétől a végre szánt pérzről, tellyes és bizonyító levelekkel megerősített számadást tenni és a kir. Guberniumnak beadni. E Regio M. Princ. Trans. Gubernio. Claudiopoli die 26 Febr. 1791. G. C. Bánffy.“ (Vár. lev. 1791—30. sz.).

A plebániai nagy-templomnál eszközölt befejező munkákat, melyhez utoljára 1791-ben kezdettek, került 19,552 frt 41 krba. A mérnök Thallinger Fridrik (Kolozsvár, Distriks-Ingenieur) és a pallér Überlacher Antal. (A részletes költségvetés örményül 10 féliven. Vár. lev. 1790—250 sz.).

Az örmény püspök ellátására (ad intertentionem Episcopi Armeni) tett 12,000 frtnak évi kamatja 1780-tól újra a parochialis templom építésére fordított. (Vár. lev. 1792—123 sz.).

A nagytemplomhoz az ormányi bányákból hoztak követ. (Vár. lev. 1799—801 sz.).

1794-ben költöttek a templomra 7470 frt 44 krt., és a toronyra 262 frt 40 krt.

7. Fejezet. Az utolsó szerződés.

„Én alább irt ezen levelemnek rendiben tudtára adom, a kiknek illik, mindeneknek, hogy privilegiált Szamosujvári communitással a plebániai templomnak végképpen való eligazítása és felépítése végett oly contractusra léptem, hogy tehetséggel és minden industriámmal azon Templomot egész perfectiora felemeljem és tellyes perfectiojáig mellette hiven és állhatatosan megmaradgyak. Alább irt conditiok szerint:

1. Hogy a nemes communitás minden holnapra fizessen bér fejében én nekem 30 harmincz Rh. forintokat akár itt, akár másut legyek, t. i. mikor a Templomnak jelenlétemre szüksége nem lészen et hoc quot annis a principio laborum usque ad finem.

2. Fráj quartiert és két lonak intertentionjára, mikor itt lészek, elegendő szénát és minden hétre egy-egy véka zabot.

3. Hogy a vicepallérnak, kit én szerezni fogok, mikor dolgozni fog, minden napra egy Rh. forintot fizessen a nemes communitás; a többi kőműveseknek, a kiket én fogok állítani, szokás fizetéseket is a város fogja megadni, nem különben a napszamosokat is.

4. Hogy mindennemű materiálékat, melyeket én kívánni fogok a templom szükségére, a nemes communitas administaltni tartozzék.

5. És e szerint magam is obligáлом arra magamat, hogy minden én direction alatt a Templomra tejendő munkák után következő hibákról felelni fogok, igyekezővén két-három esztendő után — ha tempestive minden materialék suppediáltatnak, melyekről tempestive hirt adni magam is köteles leszek — Isten segedelméből azon templomot perfectiora vinni, elkészíteni és el is végezni. Melyeknek erőségére ezen Levelemet tulajdon subscriptionmal és szokott pecsétemmel corroboráлом. Signatum Szamosujvár A. 1783 dic 19 Iuly. Riber Xaveri Ferencz Mauermeister.

Praesenti Contractu clerus, Magistratus et communitas Armenopolitana, si gratiosissimus Excellentiae Episcopalis Annutus accesserit, plene contentatur Ioannes Iacobi A Diaconus et Parochus una cum Clero hujate. Վանքի Գրիգորի Շիբախան սիբուկ Հայոց քարաքիսի իմ Գ. Աղանդրովս (Toder Krikori Simáján birov Hájoczkh khághákhisz im b. Ághánerovesz: Simai Gergely fia Tódor, az Örményváros [Szamosujvár] birája az én tekintetes senatoraimmal együtt). Մանուկ Նովազեան սիբուկ շուրաշ (Mánug Novákján bizdi sutás: Novák Emanuel al-orator). Շաշիկ Ասխատրի Գրեչունեան քո սուրաշ (Chácshig Ászvádéri Krecsunján pot szutás: Karátsonyi Bogdán fia

Kristóf [Karátsonyi Kristóf] helyettes szónok [orator]. Vár. lev. 1791. 30. sz.).

8. Fejezet. *A torony másodszor is ledől.*

A templom tornyát a két kisebb toronnyal együtt Jung József cs. és apost. kir. főépítőmester (archit. Pestini) építette. A torony 1793-ban újra ledől. A város decz. 18-án hozzá intézett levelét így kezdi: „Az urnak hozzánk utasított leveléből értettük minemű szomorúságára vált legyen az Ur által épített toronynak leomlása, melyet mi igen könnyen elhiszünk; de az is szent igaz, hogy mi nekünk is ezen véletlen eset nem csak elfelejthetlen bűra s bánatra okot szolgáltatott, hanem e felett tetemes károkat is okozott.“

9. Fejezet. *A munka befejezése.*

Überlacher Antal kolozsvári német kömüves 1798. jún. 6-án fejezi be a plebániai nagytemplomnál felvállalt munkáját, mely 53.683 forint 50 krba került. (Vár. lev. 1798—82. sz.).

10. Fejezet. *A nagy, a négy kisebb oltár és a szobrok.*

A városon létezett vallásos társulatok (Szt-Háromság, Világosító-Szt-Gergely, Szt-Anna . . .) pénzei a nagytemplom befejező munkálataira fordítottak. A város 1797-ben ezeket írja a püspöknek: „ . . . Humillime supplicamus Excellentiae Vestrae pro illo singulari, qua Excia Vestra erga perficiendam fabricam nostrae Ecclesiae fertur, zelo dignetur paterne cum efficaci interventu a Sacratissima Sua Mejestate id exoperari, ut desideratae confraternitatum summae una cum pecunia et anathematum pretio conflata, per Ssimam Majestatem fine previe nobis applicanda clementer ordinetur.“ Az engedélyt megkaptuk; azért ezen társulatok feloszlottak, pénzeiket pedig átadták szívesen a templomnak.

A főoltárt zsbói márványból készítik az egri szentferenczrendi atyák templomában levő oltár mintájára. (Vár. lev. 1802. év.).

A városi „egyedül“-en jelen volt Korbuly Kelemen esperes-plebános, és a hat káplán, u. m.: Novák Pé-

ter, Verzár Auxentius, Korbuly Simon, Miron Mihály, Czetz Kristóf, Simay Lukács. A kereskedők közül: Esztegár László és Szarokán Dávid; a timárok közül: Pakulár Moizes, Deák József, Katona Lukács, Zuhál Kristóf, Pakulár Gergely. Az esperes bemutatja a „vegyes gyűlés“-nek a négy kisebb oltár rajzát: egyhangúlag elfogadják. Azután a gyűlés örvendetes tudomásul veszi azt, hogy a jelen levő két társulat (a kereskedő- és timártársulat) egyenként 1500 frtot ad egy-egy oltár költségeinek fedezésére: „Intuitu altarium Minorum magistratus cum jurata communitate unanimiter conclusit, qua occasione singulae confraternitates pro singulo altari offerunt 1500 flnos.“ A Világosító-Szt-Gergely-oltárát a kereskedő, és a Szüz-Mária-oltárát a timártársulat csináltatta. (Vár. lev. 1799—348. és 349. sz.).

Hoffmajer Simon kolozsvári képfaragó a plebáni templom négy kisebb oltárának márványból való elkészíttetése tárgyában Szamosújvárra hivatik. (Vár. lev. 1799—1147. sz.). Az oltárképek Bécsben készültek. De Hoffmajer még ugyanazon évben meghal, azért az oltárok elkészítését legénye: Csürös Antal vállalta magára. (Vár. lev. 1800—445. sz.).

Korbuly Kelemen plebános a városi közgyűlésen azt indítványozza, hogy a nagytemplom homlokzatára (jobbról és balról) Szt-Szilveszter pápa és Világosító-Szent-Gergely képszoberait, elől a kerítés oszlopaire a tíz apostol, a bejáró oszlopaire pedig Szt-Péter és Pál életnagyságú szobrait tétesse a város. A közgyűlés az indítványt helyeselte.

A templom-homlokzatán (a chorussal szemben) a két szent-szobor (Szt-Szilvester pápa és Világosító-Szent-Gergely) és elől a kerítésnél a 12 apostol szobrát Csürös Antal szobrász csinálta 1803-ban 150 frtért. A követ a szobrász vette; de vasat a város adott, a fuvar is mi fizettük. (Vár. lev. 1803—880. sz.).

11. Fejezet. *Padok, szószek, orgona, harangok, toronyóra és egyéb ékitmények.*

1795 áug. 4-én elhatározza a város, hogy — saját pénztára erején — csináltat a nagy-templom számára pa-

dokat; de megkérte a plebánost, hogy ezután ne engedje meg senkinek sem, hogy a templomba széket vitesse. A 60 padot Stibinger György 600 frtért csinálta. Anyagot a város adott; a deszka 100 frtba került.

Csürös József festő 1804-ben csinálja és aranyozza meg a szószéket és a négy evangelistát, a bárányt pedig bátyja Csürös Antal metszi. (Vár. lev. 1804—20 sz.).

A szószék felett levő bárány és négy evangélista aranyozása 100 frtba került. (Vár. lev. 1804—497 sz.).

Csürös József festő aranyozta meg 1819-ben a nagytemplom szószékét: 500 frtot kapott munkájáért (Vár. lev. 1819—246 sz.).

Névtelen (anonymus) ajánlkozott, hogy száz tallért ad a készitendő orgonára, ha nevét abba belevésik. Ajánlata el nem fogadtatott. (Vár. lev. 1802 év).

Karátsonyi Kristóf főbiró és Vákár Bogdán megalkudnak 1820-ban nagybányai Dobay Ferenczcel, hogy ez orgonát készítsen a nagytemplom számára. Anyagot a város ad; munkájáért kap 1600 frtot, 50 frt havi előleges részletekben; kap még 25 font gyertyát, 4 öl fát, szabad szállást és 25 frt szekérbért; de vállalkozó keveselven a kialkudott összeget, nem kezdett hozzá a munkához... Végre Maiwald Heinrich brassói orgonamester csinálja meg a nagytemplom orgonáját: 4400 ezüst forintba került. A szerződés 1846. júl. 6-án iratott alá.

A nagytemplom egyik elhasadt harangját 1802-ben újra öntötték — Kolozsvárt.

Elég a nagytemplomnak tornya: a nagyharang leesett, egyik része elolvadt. Erre a város azt határozta, hogy ezt a legkisebb haranggal együtt Kolozsvárra küldi és a nagyot két és a kis harangot egy mázsával nagyobbra önteti. (Vár. lev. 1804—1086 sz.). — Bogdánfi Antal kolozsvári örmény alkudott meg a harangöntővel, ki a tanácshoz intézett örmény levelében azt mondja, hogy a mester a mi anyagunk fontját 30 krba és az új anyagnak fontját 1 frt 30 krba számítja. A harangöntő 1184 frt 30 krt kapott. (Vár. lev. 1804—1135 sz.).

Elhasad a nagytemplom második harangja is: Andrea-sovtzky Dániel önti újra Kolozsvárt. (Vár. lev. 1807—1180 sz.).

A toronyórát 1799-ben állították fel (Vár. lev. 1799—1412 sz.). Kolbemajer János órás kap a toronyóra javítása- és gondozásáért évenként 80 frt pénzt, 12 véka buzát és két öl tüzfát; de azért az órát nem „curalta.“ (Vár. lev. 1801—553 sz.).

A toronyban 1804-ben támadt véletlen tűz alkalmával az óra is leesett. A vegyes-gyűlés erre vonatkozólag azt határozta, hogy a nagytemplom tornyába új órát csináltat; a régit pedig igazítsa meg az órás, hogy „haszonvétele végett a Salamon-templom tornyába feltétethessék.“ (Vár. lev. 1804—1091 sz.).

Az új toronyóra, mit Schrantz Mátyás brassai órás készített, 500 frtba került. (Vár. lev. 1805—937 sz.).

Csürös Antal nevű rab csinálta a nagytemplom fa-szobrait és egyéb ékitményeit. Az örmény Clerus bizonyítványában ez is áll: „Antonius Csürös statuarius, ligneas statuas et alia quatuor collateralium altarium Ecclesiae nostrae parochialis ornamenta lignea exsculpsit.“ (Vár. lev. 1828—463 sz.).

12. Fejezet. Temetők.

A három templom mellett három temetők volt. Legelőbb zárult be az alsó temető, mely ott terült el, hol a főgymnasium torna-udvara terjeszkedik. 1899. nyarán, midőn a botanikai kert kerítését csinálták, a munkások a sásfák számára való gödrök ásása alkalmával két elég ép sírra akadtak: a bennök volt csontmaradványokat dr. Mártonfi Lajos igazgató és e munka írója láttuk is. De megnyitott a felső temető: ez ott volt, hol most az árvaintézet kápolnája ékeskedik. Ez 1863-ban zárult be.

„A nagytemplom czinteremében való temetés taxája (sírgödörhely ára) nagy emberért 12 frt, gyermekért 6 frt. A gödrök egy öles mélyek legyenek, hogy a rohadt testek a levegőt meg ne vesztegessék. Elhatározottat az is, hogy a lakosság könnyebbségére a vár közelében is nyitassék

egy temető, és abban építtessék egy oratorium, ezen kívül állíttassék fel egy kereszt. (Vár. lev. 1807—274 sz. febr. 25.). Az alsó temető 1808-ban nyílt meg. A Salamon- és nagytemplom körül még csak néhány holttestet temettek...

Most a nagytemplom alatt levő sírbolt és az alsó temető van használatban: A görög katolikusokat és a cigányokat a vár mögött levő két külön temetőben temetik el. A rabok új temetője a Füzesre vezető út bal oldalán terül el. Az ev. reformátusok- és a zsidóknak temetője a város keleti oldalán elhuzodó hegyen van.



Kisebb közlemények.

Örmény érseki levél. Isakovicz Izsák, v. b. t. t., örmény katolikus megyés-érsek kegyes volt művészi kivitelű életnagyságú képét a kolozsvári néprajzi kiállítás örmény osztálya számára megküldeni, mintegy emlékeül a hajdan fennállott egyházi jurisdikciónak. E becses adomány kapasan Merza Gyulához egy még értékesebb lelki ajándékot tartalmazó levél érkezett, melynek egy az egész hazai örménységhez szóló részlete így hangzik: Krisztusban szeretett Fiam! Köszönet Önnök és az erdélyi s magyarországi jó Örményeknek, hogy szeretettel emlékeznek meg az örmények lemerbergi agg főpásztoráról, kinek boldogult elődei egykor szellemi joghatóságukat az erdélyi s magyarországi örményekre kiterjedőleg is gyakorolták, az ottani örmények számos papját fölszentelték és olykor az ottani egyházmegye részére szuffragán vagy segéd-püspököket is konszekráltak. Kedvezőtlen körülményeink között, az aggyastyán örmény kath. egyházfejedelem Lembergből, csak szívébe és imába foglalhatja az ottani szeretett örménységet, mit jelenleg is örömmel teljes és valamennyi Krisztusban szeretett erdélyi s magyarországi fiait és leányait szívből megáldja. Isten áldja meg Önt szeretett Fiam és Önnök összes igen tisztelt nemzetfeleit. Isakovicz Izsák Miklós, örm. kath. érsek Lemberg, 1900. nov. 24-én.

A kolozsvári kiállítás örmény osztálya. A Mátyás király születése házában rendezendő néprajzi kiállítás örmény szobája valóságos tükre lesz az örmény különlegességek kulturtörténeti

emlékeinek. Az örmény kézimunka és műipar jellegzetes tárgyait, egyházi és világi használati czikkeket, festményeket, képeket, könyveket, egyzóval a szellemi és anyagi termékek egész sorozatát már bejelentették az örmény osztály számára. És pedig eddigelé a következők biztosították részvételüket u. m. 1. Isakovicz Izsák örm. érsek (Lemberg); 2. Örm. kath. pleb. főtemplom (Szamosújvár); 3. Dr. Gopcsa László (Budapest); 4. Bárány Lukács (Szamosújvár); 5. Placsintár Dávid (Szamosújvár); 6. Mesko Miklós (Kolozsvár); 7. Dr. Issekutz Hugo (Kolozsvár); 8. Ávedik Lukács (Erzsébetváros); 9. Csiki Lukács (Erzsébetváros); 10. Govrik Gergely (Erzsébetváros); 11. All. főgymnasium igazg. (Szamosújvár); 12. Pap Tódor (Szamosújvár); 13. Gyürekián Ignác, mehit. érsek-főpát (Velence); 14. Szongott Kristóf (Szamosújvár); 15. Fárao Simon (Csikszépvíz); 16. Lengyel Márton, honvéd-százados (Tápio-Süly); 17. Gyertyánffy István, kir. tan. (Budapest); 18. dr. Mály István (Kolozsvár); 19. Gáspár Gyula (Marosvásárhely); 20. Örmény kath. egyházközség (Gyergyó-Szt-Miklós); 21. Áydinián Arzen, mehit. érsek-főpát (Bécs); 22. Bogdánffy Mihály (Kolozsvár); 23. Csipkés Marika (Kolozsvár); 24. Gáspárné Szongott Vetti (Marosvásárhely); 25. Ákontz István (Kolozsvár); 26. Placsintár Vetti (Kolozsvár); 27. Dr. Simay János (Szamosújvár); 28. Id. Csiky József (Kolozsvár); 29. Voith Gergely (Szamosújvár); 30. Lompérdi Korbuly Bogdán (Kolozsvár). Jóllehet ez a névsor már is jobbára biztosítja egy külön örmény kiállítási osztály rendezését, mégis minél többeknek a hozzájárulására való tekintettel a tárgyak bejelentési határideje 1901. márcz. 15-ig hosszabbított meg. Miután nem kis feladat a megfelelő tárgyakkal rendelkezők czimét felkutatni, az Armenia és az Erdély igen tisztelt olvasó közönsége sokat tehet e pártolást érdemlő mozgalom terjesztése, népszerűsítése és így további kiállítók megnyerése érdekében. A kik pl. nagyobb értéket képviselő tárgyaiktól még rövid időre se válhatnak meg, azok fényképet is beküldhetik. Egyáltalában más tárgy hiányában, örmény államférfiaink, orsz. képviselőink, magosabb rangú közhivatalnokaink, vagy más jeleseink, de főként örmény szépeink (lánykori fotografiák) arcképesarnokának gazdagítására bárki is segédkezet nyújthat. Óhajtható volna tehát, hogy lehetőleg minden örmény család valamivel pl. legalább egy pár areztypust feltüntető fényképpel, avagy családi czimerrel vegyen részt ebben a kezdeményben, melyre a betelepülés óta (1672) most kínálkozik a legelső alkalom. Bejelentéseket elfogad és kívánatra felvilágosítást nyújt: Merza Gyula, kiáll. rendezőbizottsági tag Kolozsvárt.

Mese a takarékoságról. Egy tudósnak a szakácsnéja minden nap elköltötte a font hús árát, s gazdájának naponta azt jelenté, hogy a húst megette a macska. Egy napon a tudós türelmét veszve, felkapja a macskát, s a mérlegre vetvén, látja, hogy éppen egy